

Lente-, zomer- en herfstfeesten

Van Sunte-Peter tot Allerheiligen

Dr. Everhard Jans

Pasen

Pasen is het kerkelijke feest van de verrezen Heiland, maar tegelijkertijd ook de viering van de uitbottende natuur, de overwinning op de winter! Mensen die anders nooit naar de kerk gaan halen de schade even in, maar gaan ook vaak uit eten. Ze geloven in “iets”.

Vroeger stak men zich voor dit feest in nieuwe kleding, vandaar de uitdrukking: “op z’n paasbest”. Dinie Hiddink publiceerde fraaie historische foto’s uit het land van Lochem van jonge dames die in keurige pakjes belijdenis gaan doen in protestantse bedehuizen, vóór 1970. Het vrijzinnige Lochem ziet dit niet langer zitten. De secularisatie slaat toe, helaas. Leuk is ook de manifestatie “Reurei”, die op 31 maart en 1 april gehouden werd in café-restaurant Prinsen in Haarlo, waar zestig eikunstenars uit Nederland,

België en Duitsland hun mooiste werken tonen aan het publiek. Wim Bluemers maakte speciaal voor “Reurei” in dat jaar verschillende soorten palmpaas-stokken en hij vertelde over de paasfolklore. Velen gaan eens gezellig uit eten, of doen dit in familiekring. Er wordt ook veel gewandeld, in de frisse Achterhoekse natuur, met jong groen.

Paasvuren

In Berkelland gingen vijftig paasvuren (of “boakes”) ‘s avonds in vlammen op. In Lochem zijn onder meer actief Belangenvereniging Zwiep, Klein-Dochteren en Sportclub Lochem aan de Goorseweg. Er was een optocht vanuit zalencentrum Bousema naar de Hesenweg, om acht uur, om met flambouwen (net als in Klein-Dochteren) de houtstapel in de fik te steken. Dit is typisch voor de noordelijke Achterhoek. Jong

Anneke Eyerkamp, bevestigd in 1938 in de Gudulakerk te Lochem, op haar paasbest (uit: *Paasgebruiken*, Dinie Hiddink).

Paasvuur in Klein Dochteren, 2009. Foto: auteur.

**TOERISTENBELANG
LAREN GLD**

Paasvuur
Toeristenbelang Laren organiseert ook dit jaar weer het paasvuur op 1e paasdag 12 april samen met OJWL.

op zaterdag 4 april van 8.00 tot 17.00 uur
op vrijdag 10 april van 8:00 tot 17:00 uur
op zaterdag 11 april van 8.00 tot 16.00 uur

Snoeihout inleveren
Op het terrein aan de Lenderinkstege kan het snoeihout aangeleverd worden:

Informatie over de fakkeloptocht volgt t.z.t.

Paasvuuradvertentie, Laren(G.), 18-2-2009.

en oud doet er aan mee.

Het grootste paasvuur was te vinden in de buurtschap Dijkhoek bij Borculo. Achter buitencentrum Kerke-meijer werd op eerste paasdag een stapel van ruim twaalf(!) meter hoog, met een doorsnede van acht meter in de brand gestoken. Op zaterdagavond voor Pasen traden daar zelfs Nick en Simon uit Volendam op. Ook Geesteren bezat een "boaken". In Gelselaar hebben de inwoners in 2009 voor de vijfde keer hun eigen vuur. De stoet vertrok daar om acht uur vanaf café Florijn richting Tieberinkweg. Muziekvereniging Excelsior en acht kinderen met fakkels liepen voorop. De kinderen mochten in 2009 het paasvuur aansteken. Bij erve Brooks in Gelselaar konden op paasmorgen eieren worden gezocht en beschilderd, terwijl het zoeken om twee uur 's middags begon. "De Stentor" bracht een cartografisch overzicht van de paasvuren in de regio. Een springlevend gebruik! Ook in de gemeente Berkelland heeft men het paasvuur van Haarlo in 2008 gestimuleerd. Ambtenaren wilden het verbieden. Al 25 jaar wordt het op dezelfde plek, een perceel langs de Borculose-weg, opgetast en ontstoken. Binnen een straal van honderd meter ligt een houtwal: vandaar het gesputter van de ambtenarij. Toch adviseerde de brandweer dat een paasvuur op die plek veilig is. Hulde!

Burgemeester Spekreijse van Lochem gaf acte de présence bij het ontsteken van het paasvuur in Exel, in 2008, door de eerste fakkels te ontsteken. Een grote ventilator van Jan Oudenampsen verrichtte wonderen om de vlammen aan te wakkeren. Het werd een prachtig laaiend vuur!

Pasen op de oude boerderij (en de periode daarna)

D.J. Wonnink schrijft in *Olbert en Janna. Vijftig jaar boerenleven in de Achterhoek 1900-1950*, Heino 2003, dat op de boerenerven tijdig het paasfeest werd voorbereid: "Zoals dat eeuwenlang was gebeurd, werd op veel boerderijen lang van tevoren, allerlei brandbaar afval opgescharreld voor het paasvuur, doornstruiken en dergelijke rommel werd op een hoop gegooid. Vaak waren het maar kleine vuurtjes, maar het gaf groot genoegen, vooral voor het jonge volk. Veelal werd het voor eerste paasdag, als het donker was, aangestoken, op enkele plaatsen gebeurde het ook wel op tweede paasdag. Meestal had iedereen, voor het paasvuur in de brand ging, een klein of groot

aantal eieren gegeten.

Eerste paasavond betekende onbeperkt eieren eten, sommige jonge kerels scheppen dan op, ze hadden wel twintig of meer eieren gegeten. Tegen het voorjaar begonnen de weinige kippen die er waren op de boerderijen te leggen, dus met Pasen waren er eieren, waar velen dan een goed gebruik van maakten. Eieren waren er het jaar door maar weinig, het geringe aantal dat er was, werd meest verkocht, het bracht nog iets geld op. Zieken en ouden van dagen kregen wel een eitje. Gezonde mensen kwamen er gewoonlijk niet voor in aanmerking. Alleen eerste paasdag was het een ongebreideld eestfestijn.

Na de paasdagen, de paaseieren en het paasvuur wachtte weer het voorjaarswerk, de haver was al of moest nog gezaaid worden en een poosje later werden de aardappels gepoot en koolrapen, mangelwortel of voederbietzaad werd gezaaid, dit gebeurde veelal met een klein handzaaimachientje op rijen, later werd het gewas uitgedund en geschoffeld. In het "höfken" (de groentetuin) moest gespit en de verschillende groentezaden gezaaid worden. Spitten deden de "mansleu" en het zaaien was meestal "vrouwleu-wark".

Voorjaarsvisite

Wonnink vervolgt: "Als de (voorjaars)schoonmaak achter de rug was, gingen de boerenfamilies nog wel eens op een doordeweekse dag op familiebezoek, "op visite gaon" werd dan gezegd. Bij aankomst werd iedereen begroet, "Hoo is't, alles goed"? Soms werd een hand gegeven, er werd niet gezoend. Dan werd koffie gedronken, met een snee koek of een koekje. Bruiloften en visite waren hoogtepunten in het leven van de plattelandsmensen, dan kwam er wat extra's op tafel. Vacantie kende men niet, dat was alleen weggelegd voor rijke mensen en mensen in overheidsdienst. Gewone boeren, daghuurders en arbeidersmensen hadden geen vakantie." Tot zover dit interessante relaas.

1 Meiviering

De dag van de arbeid wordt nog steeds gevierd in de socialistische en communistische landen, en in grijs gelokte afdelingen van de PvdA, SP en de klein geworden Communistische partij. het schrijnende onrecht is wel in west-Europa grotendeels van de baan, waardoor het strijdbare karakter ingeboet heeft. Dat geldt ook voor het land van Lochem. Zutphen kent in het centrum nog steeds het "Volkshuis" dat teruggaat op de sociaal-democratie, vgl. de wandversiering. Muziekcorpsen in Lochem hebben ook een variabele culturele oorsprong.

Meimarkt, Keidagen en Koninginnedag

Adriaan Buter vertelt in 1988, dat op de eerste woensdag in mei de Lochemse, Borculose en Hoksebarger meimarkt valt. Dit waren ook "jennechiensmarkten" waar vrijlustige jongens en meisjes elkaar konden ontmoeten. Er zijn vele huwelijken uit voortgekomen! De Keidagen -het bekende Lochemse feest met o.m. muzikale optredens in de tent op de Kleine Markt -

en kermis vinden traditiegetrouw rond Hemelvaart plaats. Dat was in 2008 wat vroeger. Kermis is ook een grote publiekstrekker van de Lochemse Keidagen, waar supermoderne mechanische attracties bijhoren. Maar ook de aloude draaimolen voor kleine kinderen! Herman Schuttevaer herinnert zich over de kermis te Lochem in 1915: “De hoogtijdagen waren de mei- en de oktoberkermis op die woensdagen. Het begon al op dinsdagmiddag met het opzetten van de dreijmölle van Gigengack. Het paard trok de molen rond onder een deun die van het eerste ogenblik af in het gehoor ligt en waarbij als tekst hoorde: “in Gigengack zien mulle. Dee kos neet volle. Hee dreijt maor in de rondte. Met kop en konte”. Een cent per rit. Eens in de zoveel jaren verscheen soms een stoomcarroussel”, etc.

Jammer was dat de traditionele kinderspelen op Koninginnedag te Lochem in 2008 moesten vervallen. In dat jaar barstte de strijd los om de titels schutterskoningin en schutterskoning. In 2007 nam Harry Spenkelink de prijzen voor het vogelschieten in ontvangst. Er werden ongeveer driehonderd schoten gelost. Op Koninginnedag wordt ieder jaar opnieuw de schutterskoning van Lochem geboren! Het Gelderse Hengelo kreeg op 26 mei 1658 marktrechten, na de 80-jarige oorlog. In 2008 werd het 350-jarig bestaan uitbundig gevierd. Rond 1920 vertoonde een genuilkorfde beer, bezit van een Duitser, daar nog zijn kunsten in de vorm van een dansje. Duizenden marktbezoekers en marktkooplui trokken uit alle windstreken naar dit Achterhoekse kerkdorp.

Hemelvaart

Dauwtrappen behoort vanouds tot de tradities in de Gelderse Achterhoek. Zelfs dauwzwemmen wordt beoefend: 6 uur ‘s morgens! Vele jeugdige en oudere groepen fietsers gaan voor dag en dauw op pad. Het gebruik leeft volop! Natuurlijk profiteert de horeca van mooi weer op deze bijzondere dag.

Pinksteren

Pinksteren is het feest van de uitstorting van de Heilige Geest, wat minder sterk leeft onder de mensen dan Pasen. Het is een wat abstract gegeven, dat nog steeds in de bijbel te vinden is. In de Gelderse Achterhoek blijkt in en rond Eibergen de pinksterbruid vroeger bekend geweest te zijn, bij de Mallumse molen, rond 1900. Odink schrijft er over. Jongens droegen jukken met melk, zongen het lied van de pinksterbruid en trokken met de pinksterkoningin aan het hoofd naar de kern van Eibergen, waarbij ze over de straat gehangen pinksterkronen passeerden. Deze traditie is al lang weg, maar hier en daar in de noordelijke Achterhoek bleven de pinksterkronen in zwang, die aan een draad boven de straat hingen. Nog in de jaren zestig van de vorige eeuw spanden kinderen nabij Ruurlo nog een touw over de weg met eenvoudige bloemruikers, waarbij passanten tol dienden te betalen. Vorig jaar heeft men de pinksterkroontraditie ook bij de molen van Zwiep in ere hersteld door een fraaie

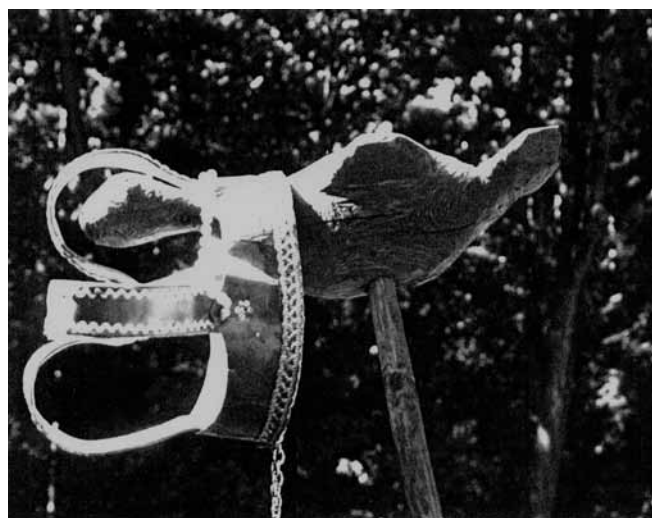
bloemenkrans aan de stelling boven de ingang op te hangen, voorzien van een tekst waar op te lezen stond: “Voetjes vegen, centje geven”. Deze kroon werd gemaakt door de Lochemer A. J. Weernink, en men danste ook wel daaronder, eertijds. De opbrengst was bestemd voor het Kinderkankerfonds. In Twente werd op tweede pinksterdag het vogelschieten beoefend. Bij boerderijmuseum de Lebbenbrugge vroegen meisjes in ouderwetse zomerjurkjes o.a. op pinksterdag 2007 om een centje, staande onder een krans van voorjaarsbloemen, die boven de zandweg gespannen was. Ze zongen: “Voetje vegen, centje geven, voor de mooie pinksterkroon”. Behalve voetjevegen stond materiaal klaar om het schoeisel van de reiziger serieus af te stoffen. Zo herleeft een Achterhoeks pinkstergebruik!

Oranjefeest in Gorsel

In 2008 voltrok zich weer het plaatselijke vogelschieten. Muziekvereniging Kunstmin verzorgde fraai gecostumeerd weer het optreden bij de Vullerschool. Vandaar werden de kinderen begeleid naar het raadhuisplein. John Rouwenhorst was waardig uitgedost met zijn schuttersmantel, en om 10.30 uur loste wethouder Gudrun Kreeft haar eerste schot hij het vogelschieten. Rechtervleugel en staart werden er afgeschoten door schutterskoning Henk Dalhuizen. Een paar honderd bezoekers woonden deze happening bij. Het vogelschieten van de jeugd werd in 2008 gewonnen door schuttersprins Jelle Sturkenboom.

Taaie schuttersvogel in Harfsen

Op 10 juni 2007 kon het recordaantal van 222 Harfsenaren de vogel maar niet raken! Beitel en hamer moesten het verlossende woord spreken, totdat Teun Ruiterkamp het verlossende schot loste. De “Deutsche Abend” op zaterdag was een fenomenaal succes, ook al door geslaagde Heimatmuziek en het thema Lederhose en Bratwurst, denkend aan programma’s op de Duitse televisie. In Groot Dochteren vindt ook het jaarlijkse schuttersfeest plaats.

Schuttersfeest in Barchem, 2008. Houten vogel met schutterskroon van vorig jaar. Foto: auteur.

Speelse bielemannen in Bronkhorst, 1965. Foto: Annet Tengbergen.

Bielemannen in Harfsen

In zijn lezenswaardige rubriek “Met Heuvel het jaar rond” bericht journalist Jan Buter op 30 september j.l. (De Stentor) dat begin 20e eeuw het vogelschieten in Harfsen volgens volkskundige meester Heuvel nog kon bogen op bielemannen, d.w.z. leden van het schuttersgilde, die aan het hoofd van de stoet liepen, vaak voorzien van een kolbak, een zwarte baard, een leren voorschoot en een bijl met lange steel (semi-militair).

Heuvel schrijft: “Fier staan de boerenjongens in het gelid, twee muzikanten met klarinetten aan de spits. Een vaandrig zwaait de driekleur en de bielemans, die met hun bijlen een pad moeten banen, springen als gekken in het rond. Achter de gelederen der schutters komen die der mooi uitgedoste jonge meisjes, vier aan vier gearmd.

De kapitein commandeert: “Om de mestvaalt Rechtsom, voorwaarts mars!”.

Jan Buter betreurt dat Heuvel de boerenvrijage niet nader uitlegt. In Diepenheim zijn er namelijk piassen bij de schutterij, die het recht hebben meisjes die geen lid zijn achterna te zitten tot in de woonhuizen. Ze te “pakken” en ze zwart te maken door met hun eigen roetzwarte wangen langs die van de dames te strijken, een vruchtbaarheidsritueel. Bij het paasvuur in Markelo worden jonge meisjes ook met houtskool zwartgemaakt.

Ook in Bronkhorst zorgen kleurig vermomde piassen tijdens het schuttersfeest voor jolijt! Daar draagt men nog het zilveren schuttersvogeltje om de hals, dat in het museum te Zutphen keurig bewaard wordt. De bielemannen komen voor in het zuiden van Twente en in de aangrenzende noordelijke Achterhoek. In Diepenheim voeren ze een soort dans met bijlen uit, die in elkaar gehaakt zijn: een oude mannendans!

Oogstfeesten

Oudtijds werd Sunt-Joapik (25 juli) als oogstheilige vereerd. In 2007 werd op een perceel aan de Metrayweg de aloude rogge geoogst, helaas al veertig jaar

verdrongen door de mais. Zweetdruppels parelden op de gezichten van de mannen die met gebruikmaking van een oldtimertractor en een zeker vijftig jaar oude maaier/zelfbinder het karwei van het roggeoogsten klaarden.

De Gorsse Oude Tractoren Vereniging verzorgde één en ander, waarna de garven op platte wagens naar de molen in Gorssel getransporteerd werden. Ze werden op 25 augustus 2007 gedorst. Eind augustus 2008 werd de donsdag in Gorssel een groot succes, terwijl de Harmonie een miniconcert gaf en de Gorsse Boerendansers flink hun best deden, in het oude “kistentuug”.

Ganzenmarkt in Gelselaar een succes

Ook in 2009 was de jaarlijkse Ganzenmarkt weer geslaagd, mede dankzij kraampjes in het centrum, kunst en ganzenhoedsters in klederdracht. Het weer werkte mee, en het Smartlappenkoor “Efkes Anders” droeg geweldig bij aan de stemming. Kort tevoren had beeldhouwer ter Braak hier een herinneringsplastiek aan drie schoolmeesters/heemkundigen geschapen: Heuvel, Krebbers en van der Lugt. Een goed initiatief!

Geesterense Kermis

“De Stentor” weet te berichten, dat de Geesterense Kermis zijn eeuwenoude tradities behoudt (11 september 2009). De ouderdom van dit gebeuren staat niet vast, maar het wordt al genoemd door een zoon van dominee Jan Derk Maalderink, die zielenherder was tussen 1840 en 1874. Officieel begint het feest pas op zaterdag 12 uur. Fraai start het dan met het traditionele vendelzwaaien door de Grote Schutterij. Deze club bestaat uit jonge vrijgezellen, (vergelijk de poaskearls van Ootmarsum). Het schieten blijft belangrijk, op de houten vogel in een hoge staak. In het buurdorp Neede doen vrouwen mee aan de schietwedstrijd maar hier niet. Daarentegen doen de vrouwen in Geesteren mee aan het ringrijden. Dat gebeurt al jarenlang met paard en dressuurkar. Dit jaar zijn de kermisdata 18 en 19 september. De “jonge” schutterij organiseert balgooiwedstrijden voor de junioren. De Kleine Schutterij verzorgt zaterdagmorgen 19 september om half elf een rondgang vendelzwaaien door het dorp.

Bathmense Kermis

De Bathmense kermis was in 2009 op 26, 27 en 28 september, waarbij de populaire Nederlandstalige zanger Jannes een optreden verzorgde. Plezier voor jong en oud!

Vrouwelijke schutterskoningin in Exel

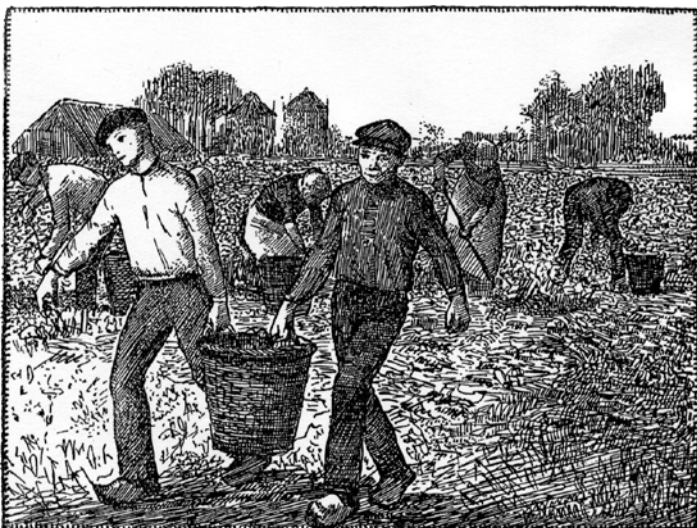
Dat de emancipatie voelbaar is in het Land van Lochem, was ook in Exel te zien. Daar kwam eind augustus 2008 Iris Woestenenk aan de bak, waar ze samen met schutterskoning Nijenhuis en schutterskoningin Gerda Scholten gehuldigd werd tegen een achtergrond van vijf Olympische ringen. Gerda Scholten, werd kampioen hij het vogelgooien.

Barchemse optocht

Ook in 2007 was de jaarlijkse optocht een eclatant succes, waar het hele dorp voor uit liep. Men wil niets missen van de bonte stoet. In genoemd jaar werd door de Borculoseweg een stoomtram tot in details nabgebouwd. Deze tram reed van Borculo naar Deventer. Wagens met kabouters, Witte Wieven, marsmannetjes en smurven bepalen het dorpsbeeld. De inzendingen worden per wijk gemaakt. De toekomst van de Barchemse optocht ziet er rooskleurig uit.

Aardappeloogst

Meester Heuvel vertelt dat het aardappelrooien daags na de kermis begon. Dat was dan per dorp of gehucht verschillend. Hij schrijft in *Oud-Achterhoeks boerenleven* (1928): "Tot de Lochemse kermis in 't midden van Oktober duurde de campagne van het "aerpestekken". Boeren, die op hun tijd pasten, togen op de Dinsdagmorgen, al waren ze nog maar half uitgeslapen, met de grepen over de schouders naar de akker", aldus Heuvel. Iets verder zegt hij: "Daar staan de mannen en vrouwen in frontrij voor een "park" (akkerstrook), dat ze al achteruitgaande rooien. Ieder gooit met zijn drietandsgreep eerst een struik los en bukt zich dan, om den onderaardschen schat te sorteren in groote, poters en kleine(kriël), die hij in afzonderlijke manden gooit. Om beurten moet een der rooiers de mandenrij aanzetten en als er een mand vol is, dan draagt men de grooten met zijn tweeën naar gindsche stortkar terwijl men de poters in zakken bergt". Hier en daar ziet men op het land nog wel hopen aardappels liggen, eind september. De mais is echter heel wat later aan de beurt om geogst te worden. Vroeger sprak men van de "aardappelvacantie" die dan samenviel met het rooien van de zandige aardappel, hier vaak "eigenheimer" geheten. De bodemknol werd na 1600 uit de Nieuwe Wereld geïmporteerd (voedsel van de Indianen). In Twente werd gezegd: "De domste boeren hebt de dikste tuffe".

Aardappelrooien in Oolde bij Laren, uit: *Oud-Achterhoeks Boerenleven*, 1928, H.W. Heuvel. Illustratie door J.H. Persijn.

Rogge zaaien

Verdwenen is de rogge, die tussen eind september en eind november ingezaaid werd. Oude dagboekjes van boeren getuigen daar nog van. Ieder perceel werd genoemd, waar de boer actief was. Ook dat vinden we weer aangetekend in het prachtige boek van Heuvel, *Oud-Achterhoeks Boerenleven*. Heuvel vertelt: "Met het zaadschepel voor het lijf stapt Vader over het zwarte land en smijt met volle handen het zaad boogsgewijze uit, zoodat het blinkt in de zon. Aan 't eind op de grasheg vult hij het schepel weer uit de zak. 't Is een groote kunst, het zaad zo te spreiden, dat nergens te veel of te weinig staat. Vader kan het als de beste". Van Gogh schilderde de zaaier ook meesterlijk, in het voetspoor van Millet. Na 1960 was het afgelopen met de roggebouw, die eeuwenlang de essen en enken van Oost-Nederland beheerst had. Daarnaast kende men boekweit, dat hier en daar aarzeland op de Oost-Nederlandse akkers terugkeert.

Kolde markt in Lochem

Adriaan Buter schrijft: "De boeren uit land van Berkel en Schipbeek voorzagen zich op de Lochemse kolde markt (begin november) van boeskool (kabuiskool) en uien. Van Diepenheim uit gingen velen lopend naar het stadje om met 'n viefkop siepel (uien) in een zak huiswaarts te keren. Boerenwagens die ter markt reden, vormden 's morgens en 's avonds een hele optocht. De markt in het Gelderse viel samen met de Overijsselse Dankdag voor het gewas. Ook het Twentse Ootmarsum kent de koalde Markt.

Sunte-Matten (Sint-Maarten) - 11 november

Eertijds waren er in Nederland nog oude Sint-Maartensvuren bekend. Het was het grote oogstfeest en viel volop in de slachttijd. In Lochem trekken heden ten dage kinderen met hun ouders langs de huizen, o.m. op de Molenbelt, op 11 november, en zingen daarbij, in de schemering:

't Is 11 november
dat wij met lichtjes lopen

Mijn echtgenote, Anneke Vestering, die haar jeugd in Zutphen doorbracht, zong daar met leeftijdsgenoten in 1948:

Sint Maarten bisschop
kom van alle landen
dat wij hier met lichtjes lopen
is voor ons geen schande
hier woont een rijke man
die ons wel wat geven kan
geef ons een appel of een peer
ik kom van het hele jaar niet weer

Jan Buter schrijft op 7 november 2007 in *De Stentor*: "Want pakweg een halve eeuw geleden liepen de kinderen niet met een lampionnetje, maar met een uitgeholde voederbiet waarin een kaarsje was geplaatst". Veel leuker natuurlijk dan zo'n papieren flodderdingetje van Blokker. Maar ja, wie weet te-

genwoordig waar hij een voederbiet vandaan moet halen. Op Sint-Maarten werd veelal een bijdrage aan de kerk verleend. Vaak in de vorm van een vette gans voor meneer pastoor.

Oldtimerswedstrijd

Erg "in" tegenwoordig is het demonstreren van oude landbouwmachines. Dat gebeurde bijvoorbeeld bij Klein Velderman in Laren, begin oktober 2007. Henk Klein Velderman behaalde de eerste prijs met zijn antieke tractor. Dit oude beestje deed het nog uitstekend, zodat hij deelnam aan de Nederlandse kampioenschappen te Hoofddorp in de Wieringermeerpolder, dat jaar.

Finale

De cirkel van de jaarfeesten is rond, in het Land van Lochem: volledig kon ik niet zijn. En tradities veranderen ook, langzamerhand. Toch geven de kalenderfeesten houvast in een chaotische wereld, waarin harmonie vaak ver te zoeken is. Bezinning is goed, voor de zingeving van alles! Mocht u iets gemist hebben, dan hoor ik dat graag.

Literatuur:

Hans de Beukelaer, *Vertier*, aflevering van: "1000 jaar Achterhoek en Liemers", serie Ach Lieve Tijd, Zwolle 1997, p. 205.

A. Buter, *Oerijsselse volksgebruiken. Een feestelijke ommegang door het jaar*, Zwolle 1988.

J. Buter, "Met Heuvel het jaar rond", artikelenserie in *De*

Stentor, 2009.

Idem, "Een goed paasvuur bouwen vraagt echte vakkennis", in: *De Stentor*, 6 april 2007.

C. van der Graft (bewerkt door Tjaard de Haan), *Nederlandse volksgebruiken bij hoogtijdagen*, Utrecht/Antwerpen 1978.

E. Jans, *Over schutters en schuttersgilden in Twente*, Enschede 2002.

H.W. Heuvel, *Oud-Achterboeks boerenleven het heele jaar rond*, Deventer 1928.

D. Hiddink, *Paasgebruiken*, Lochem 2008.

H. Schuttevâer, *Een stadswandeling omstreeks 1915*, Lochem 1990.

A. Tengbergen, "De kermis" in: *Bronkborst, korte historie van stad en heerlijkheid*, Zutphen 1981, p. 87-92.

"Tol heffen op z'n pinksterens", in: *De Stentor*, 13 mei 2008.

D.J. van der Ven, *Met de gaastok door Twente en Salland. Levende folklore, 1916-1966*, Bergen 1969.

W. Weerman, "Ook dansende beer op de Hengelose markt", in: *De Stentor*, 15 oktober 2008.

B.J. Westerheek van Eerten, "Geestelijke fossielen", in: *Archief, Orgaan Oudheidkundige Vereniging de Graafschap*, 1949 / 1950.

Oudheidkundige Vereniging "De Elf Marken"

Gorssel

Zaterdag 5 juni 2010

organiseert de Werkgroep Genealogie van de te Gorssel haar zestiende

Genealogische dag in "Ons Gebouw", Sporkehout 4 te Harfsen.

Deze dag begint 's morgens om 10.00 uur en duurt tot ongeveer 16.00 uur

Evenals vorig jaar zal er weer één familie centraal staan op deze dag.
Dit jaar zal dit de **familie Ruitkamp** zijn.

Meer informatie over de genealogische dag is te vinden op
www.deelfmarken.nl